

Posudek na habilitační práci: Jitka Jonová, Kapitulní otázka olomoucká a obsazování arcibiskupského stolce v Olomouci od r. 1880 do poloviny 20. století, Olomouc 2018, s. 205.

Autorka patří již mezi zkušené a osvědčené badatele na poli církevních dějin a jako svoji habilitační práci v oboru teologie podala výsledek svého dlouholetého bádání na poli moderních církevních dějin, konkrétně výzkumu dvou na sebe úzce odkázaných a provázaných institucí, totiž olomouckého arcibiskupství a olomoucké metropolitní kapituly. Jedná se o mimořádné důležité a vlivné instituce určující do značné míry osudy katolické církve na Moravě, které se dosud nedočkaly adekvátního moderního zpracování, což je nepochybně mezera, kterou dílo uchazečky napravuje pečlivým archivním bádáním a poučeným, spolehlivým a velmi střízlivým historickým popisem.

Její zájem se zde soustřeďuje na dvě z dnešního hlediska poněkud zvláštní otázky uspořádání příslušných institucí. Prvním tématem je vyrovnání se s povinností šlechtického původu, a dokonce inkolátu pro uchazeče o olomoucké metropolitní kanonikáty. Druhým hlavním tématem je pak otázka práva volby olomouckých biskupů ze strany právě metropolitní kapituly, těžiště práce spočívá v období od roku 1880 do poloviny 20. století. Ještě před tyto pasáže předřazuje dvě kapitoly. Jedna se věnuje otázce říšských katedrálních kapitul a vývoje jejich práva volit biskupy, kterým nabízí čtenářům širší kontext a mezinárodní srovnání. Druhá kapitola pak nabízí přehled dějin olomoucké kapituly od založení do roku 1918. Autorka kombinuje literaturu k dějinám kapituly a biskupství a archivní výzkum, kde zaujmou autoritativní vstupy Marie Terezie a Josefa II. do uspořádání kapituly a jejich norem a skutečnost, jak složitá a náročná procedura směřovala k odstranění šlechtického privilegia, kde se na odporu vládních elit zřejmě podílela snaha pevně držet tyto klíčové veřejné pozice v rukou tradiční sociální vrstvy. Na konci 19. století to byl František Josef I., kdo jmenoval občanského kandidáta židovského původu i jména nejen kanovníkem, ale podpořil a schválil i jeho arcibiskupskou nominaci.

Těžiště práce spočívá v kapitolách tři a čtyři, kde pojednává obě hlavní problematiky. Přesvědčivě a s mnoha detaily ukazuje nakolik i církevní politiku státní i vnitrocírkevní ovlivňovala národnostní otázka a rostoucí český a německý nacionalismus, jakkoliv se poměry na Moravě zdají být přeci jen klidnější oproti Čechám a Praze. Cenné jsou i argumentační zápasy o udržení či naopak zrušení podmínky šlechtického původu pro kanovníky. Práce celkem jednoznačně ukazuje, že i život církevních představitelů

v nominálně katolické konfesijní monarchii byl svázán mnoha omezujícími pravidly ze strany státu, kde jednání právě nositelů státní moci nebylo vždy sympatizující ani nestranné. Jak představitelé monarchie, tak později Československé republiky pokládali například obsazování církevních pozic za výsostně politickou otázkou, kterou se snažili kontrolovat, případně si na ni aspoň podržet vliv. Zároveň práce dokumentuje, jak sv. Stolec ihned po rozpadu monarchie diplomaticky ale rozhodně převzal právě v těchto oblastech iniciativu a státní nároky s odkazem na změnu smluvního partnera odmítal.

Přestože olomoucká kapitula měla mít garantováno právo svobodné volby biskupa, práce ukazuje, jak silně byla kapitula pod vlivem především vídeňské vlády a dvorních kruhů až do té míry, že svoboda volby byla spíše iluzorní. Každá volba byla výsledek složitých her nejen vládních a politických kruhů, ale rovněž pokusů prosazovat zájmy sv. Stolce a nikoliv v poslední řadě snahy jednotlivých kanovníků a jejich „stran“ prosazovat své kandidáty, případně zabránit zvolení protivných. I tady jsou nesmírně cenná svědectví z různých perspektiv, vídeňské, olomoucké, římské, které se autorce podařilo najít a shromáždit, snad nejsilnější a nejlepší jsou pasáže, kde ještě dokáže přidat svědectví osobní reflexe protagonistů jako například v Bauerových dopisech Zapletalovi. Schopnost nabídnout perspektivu Říma, Vídně, Olomouci či Prahy v různých facetách a nuancích je dána pracovitostí autorky, promítají se zde tisíce hodin věnovaných archívnímu bádání v příslušných českých a zahraničních archívech a je snad největším přínosem předložené práce.

Z problematických momentů bych zmínil, že zvláště u práce, kterou se uchazečka kvalifikuje pro obor teologie, nikoliv historie, mi přijde nevyužitá právě teologická stránka práce. Již v úvodních pasážích, kde charakterizuje základní pojmy a jejich význam, by byla na místě hlubší reflexe fenoménu kapitul a jejich v role v životě a dějinách církve. Nevím, kde se v předkládaném dělení kapitul ztratily například kolegiátní kapituly, když kapituly rozděluje na metropolitní a kapituly řeholních kanovníků. Když mluví o vyprofilování kapitul do dvou „variant“, po mém soudu je to historicky i teologicky nepřesně vyjádření, zvláště v kontextu českých a středoevropských církevních dějin, kde kolegiátní kapituly sehrály tak důležitou roli. Rovněž v další kapitole mohla využít rozsáhlejší soubor literatury k danému tématu, i tady by bylo na místě prohloubit teologickou a zpřesnit církevně historickou reflexi fenoménu kapitul, celá kapitola působí jako narychlo napsaná, pečlivějším zpracováním by se autorka mohla vyhnout protimluvům např. v tvrzení o povinnosti a nepovinnosti šlechtického původu pro členy kapitul (s. 9,10,11, 20). K imunitnímu hnutí a snaze o autonomii církve v 11.-13.

století máme rovněž již výrazně modernější literaturu. Spíše mezi drobnosti patří užití pojmů jako „šlechtičtí synkové“.

Osobně pokládám za poněkud nešťastný i samotný žánr předkládané práce, nešťastný ve smyslu, že si tím sama ubližuje. Autorka, která ukázala na předchozích pracích, že umí zvládnout bezpečně žánr monografie, zde překládá de facto přiznaný (odkazy na původní místa publikace) soubor studií, který ale není takto přímo v úvodu pojmenován. Snad neměla čas práci redakčně opravit, ale zcela jistě je v práci řada zbytečných dvojení, biografické medailonky jsou na místech, kde jsme již o aktérech dávno mnoho četli, a tak dále a tak podobně. Domnívám se, že by bylo lepší buď přiznaně publikovat soubor studií s úvodní studií a závěrem, který by je zcelil, nebo se naopak pustit do důkladné redakce a harmonizace textu, který by z nich vytvořil opravdu soudržný text. Patrné je to i na důzdech a rozsahu jednotlivých částí, kde lze pozorovat jistou nerovnováhu, některé pasáže prozrazují, že autorka využila připravený materiál, ačkoliv to úplně organicky nepatří k tématu práce. Občas jsou výpovědi enigmatické a čtenář by uvítal podrobnější vhléd. Například při tvrzení, že se „duhovenstvo důrazně ohrazovalo“ (s. 174) je odkaz na archivní fond, ale čtenář naprosto netuší, jestli to byl jeden, deset nebo stovky kněží!

Problematicky se jeví spojení tištěných pramenů a literatury, vhodnější by bylo je rozdělit. Využití dnes již poměrně bohatého souboru české a světové literatury k církevním dějinám daného období by práci dodalo kontext a hloubku. Po odhlédnutí od tištěných pramenů je vlastně využití literatury poměrně omezené a žel chybí i některé důležité, pro téma zásadní práce, například monografie Marka Šmída o papežských nunciích. Pokud by autorka zvažovala vydání této práce v podobě monografie, bude to vyžadovat podstatné dopracování textu, aby její výzkumná píle byla skutečně zhodnocena.

Přes všechny připomínky rád konstatuji a potvrzuji, že předložená práce přináší cenný soubor nových poznatků k vývoji katolické církve v daném období, výrazně posouvá naše poznání o notný kus dopředu a do budoucna bude spolehlivým východiskem pro další badatele.

Na základně předložené práce doporučuji pokračovat v řízení pro jmenování PhDr. Jitky Jonové Th.D. docentkou pro obor Teologie.

V Hradci Králové 16. dubna 2019

Doc. PhDr. Tomáš Petráček Ph.D., Th.D.